

Alcedo

Juni 2011 Nr 1 Årg 33

Örkelljungabygdens Natur

Innehåll

Sommarens och höstens program	sid 3
Exkursioner	sid 5
Fågelläten för nybörjare	sid 14
Föreläsningarna vårvintern 2011	sid 15
Höstens, vinterns och vårens fågelobsar	sid 16
Mitt smultronställe	sid 20
Tofsvipan – med hemorts rätt i skogsbygden	sid 22
Vem ansvarar för knäroten?	sid 30
Reflektioner från en cykelsadel	sid 32
Hallands Väderö – naturen och historien	sid 37
Julpristävlingen	sid 38

Det blev ett försommarnummer. Annars har ju våren varit rekordtidig i år. Det lär väl inte finnas kvar lupiner och hundloka till att klä midsommarstången. De sista veckornas rekordvärme har gått hårt vårfloran men å andra sidan skyndat på sommarfärgingen.

Passa på att njuta, både av flora och fauna ute i naturen och av Alcedo i hängmattan.

Trevlig läsning!

Redaktionen

Redaktionen

Janne Johansson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örskelljunga,
0435-501 31, e-post: janne_ringarp@telia.com
Perry Vigelsbo, Ängelholmsvägen 49, 286 36 Örskelljunga, 0435-510 58
e-post: vigelsbo@telia.com
Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örskelljunga, 0435-522 32
e-post: leif.sigbo@telia.com

Nästa nummer av **Alcedo** utkommer i september. Manusstopp 30/8.

Omslagsbild framsida: *Notblomster* (Foto: Perry Vigelsbo)

baksida: *Stjärntmes* (Foto: Janne Johansson)

Sommarens och höstens program

- 19/6 Söndag. "De vilda blommornas dag".** För tionde året i rad deltar vi, tillsammans med Svenska Botaniska föreningen och Lunds Botaniska förening, i detta för hela Norden gemensamma program. Denna gång botaniserar vi i vårt blivande naturreservat i Pinnåområdet. Vi samlas vid Netto kl. 09.00. *Ansvarig* Zigge
- 10/7 Söndag. Österlen.** I samarrangemang med årets botanikcirkel gör vi en heldagsexkursion till de blomsterfyllda ängarna i sydöstra Skåne. I dessa kalkrika marker kan vi hitta många arter som vi inte ser här i våra trakter, men vi kan även känna igen många av de örter som växer i vår närhet. Samling vid Netto kl. 09.00. *Ansvariga* Zigge och Janne Johansson
- 20/7 Onsdag. Cykling i hemmamarkerna.** Visst är upplevelsen av naturen som störst när man har direktkontakt med densamma. Vi ska därför som omväxling använda cykeln som vårt transportmedel denna sommarkväll. En behagfull rutt utlovas under Lennarts initierade ledning. Obs – medtag fika. Samling vid Netto kl. 18.00. *Ansvarig* Lennart Persson
- 4/8 Torsdag. Slåtter i Spångabygget.** Årets höstnad vid Spångabygget genomförs traditionsenligt i början av augusti. Känn att din medverkan är betydelsefull! Föreningen bjuder på förtäring. Medtag stövlar, lie och räfsa, men extra-liar kommer dock att finnas på plats. Samling vid Netto kl. 18.00. *Ansvarig* Janne Johansson och Bengt Gillenius
- 11/8 Torsdag. Slåtter i Spångabygget.** Nu är det dags att **samla ihop och bära bort** det lieslagna gräset uppe i Spångabygget. Medtag räfsa, grep, stövlar och egen fika. Samling vid Netto kl. 18.00. *Ansvarig* Bengt Gillenius och Janne Johansson
- 21/8 Söndag. Insekternas dag.** För att uppmärksamma våra insekter har Entomologiska Sällskapet i Lund, Naturskyddsföreningarna i Skåne och Studieförbundet i Skåne-Blekinge gemensamt bestämt att arrangera denna dag. Målsättningen är att studera trollsländorna i sensommartid. Samling vid Netto kl. 10.00 *Ansvarig* Patric Carlsson
- 3/9 Lördag. Rössjön runt.** Följ med på en benstärkande tur i Frans G Bengtssons fotspår. Vi kommer att få njuta av denna natursköna vandring i ca fyra, fem timmar. Rejäl fika, sköna vandringsskor och gärna kikare är trevligt att ha med. Samling vid Netto kl. 09.00. *Ansvariga* Birgit & Pär Svensson

17/9

Lördag. Kristianstad vattenrike. Vi blir guidade runt i det nya Naturum som byggts upp vid Helgeåns vatten intill Kristianstad av Josefin Svensson. Hon arbetar där sen en tid. Vi besöker dessutom andra naturmiljöer i stans närhet. Samling vid Netto kl. 10.00.

Ansvarig Pär Svensson

1/10

Lördag. Kulturdagen. Sedvanlig svamputställning i Studieförbundet Vuxenskolas lokaler på Ängelholmsvägen 3, kl. 13.00 – 17.00. Vi hoppas att hösten inneburit bra väder för att vi ska få ihop av många svamparter. Ta **gärna** med dig egna svampar för artbestämning!

Ansvarig Tony Svensson

2/10

Söndag. Svampdag med Tony. Som uppföljning av lördagens utställning anordnas en svampexkursion under söndagen där alla intresserade är välkomna att delta. Vi försöker att hitta matsvamp, men kommer att ta upp alla svampar som hittas till diskussion. Samling vid Netto kl. 09.00. *Ansvarig* Tony Svensson tel. 070-302 54 74

6/10

Torsdag. Rovfåglar är en ofta uppmärksammas fågelgrupp. Denna vardagkväll ska vi försöka inhämta ny kunskap om de olika rovfågelarterna, vilken vi sen förhoppningsvis kan praktisera under kommande helg. Någon, några av våra ornitologer hjälper oss tillrätta. Samling på Utbildningscentrum kl. 19.00.

Ansvariga Björn Herrlund och Janne Johansson

9/10

Söndag. Falsterboudden är under hösten en unik lokal för studium av fågelsträck. Vi åker dit och hoppas på bra väder och med inslag av inte minst olika rovfågelarter. Detta är tänkt som en fortsättning av torsdagens innekväll! Glöm inte varma kläder och god förtäring för en dag. Samling vid Netto kl. 05.00.

Ansvariga Janne Johansson och Björn Herrlund

Har du frågor? Kontakta då den som är ansvarig för respektive exkursion eller någon i styrelsen.

Exkursioner

Familjedag i naturen – den 9 januari

Återigen en familjedag i naturen med små och stora barn. Denna vintriga, snötäckta och skånefuktiga vintersöndag var vi i Grytåsområdet. Sex barn med det dubbla antalet vuxna begav sig ut för att upptäcka vad som kunde tänkas gömmas under snön och vi letade efter spår i snön och efter eventuella levande kryp.

Och visst hittade vi spår efter bland annat räv och rådjur. Spillkråkan hade letat mat i en tall, oj vad den hade sprätt upp, och där fanns nog lite extra godsaker nere vid roten för där hade den gått våldsamt fram. Barnen försökte efterlikna, men det var inte lätt.

Spillkråkan hade väldigt ostädat i sitt skafferi. Foto; Perry Vigelsbo

Rådjursspillning såg vi på flera ställen. Någon föreslog att det var lösgodis! Snödjupet gjorde att det var tungt för de minsta att förflytta sig några längre sträckor. Vi höll oss därför inom ett begränsat område nära grillplatsen. En snöskyffel hade barnen

väldigt roligt med, det skulle grävas efter björn vid rotvältorna. Vi hittade tyvärr inga, kanske lite björn-bajs?! Det trodde i alla fall Viktor.

Frida fångade en spindel på sin vante, det var nog det enda levande vi såg på denna småtrevliga förmiddag tillsammans i vinterskogen. Vi roade oss även med lite snöbollskastning innan vi avslutade med korvgrillning och diverse varma drycker. Undrar om inte det var någon som hade björnkorv?

Eva Persson & Birgit Svensson.

Vintervandring – den 20 februari

Skyttegrav runt skansarna. Foto: Perry Vigelsbo

Det blev en solig senvinterdag. Vi började med att titta på skansarna mellan Kråkstigen och Pinnån. Den 9 september 1657 kom den svenska hären under ledning av Gustav Otto Stenbock söderut från Markaryd. Danska trupper hade spärrat vägen vid Tranarp, varför Stenbock förlade ett befäst högkvarter här, på båda sidor om riksvägen, Kungsvägen. Men redan den 20 september bröts lägret, på grund av brist på proviant och störningar från traktens snapphanar. Runt lägret löpte vallar och skyttegravar som kan följas än i dag.

Vandringen fortsatte genom det gamla grustaget upp mot Ekholmshärdarna. Under promenaden kunde vi studera diverse vinterståndare som några olika gräs, nattljus, rölleka och johannesört. Längs skogsvägen som leder till Ringåsen hittade vi stensöta, parkslide, strätta med mera. I en varm och solig bokskogsbacke intog vi vår fika för att sen bestiga berget Berget. Två av sidorna består av branta stup medan nordostsluttningen erbjöd en säkrare nedstigning.

På en kullfallen trädstam studerades allehanda mossor och småkryp. Tillbaka till utgångspunkten längs ån som kantades av isterrasser som formats allt efter det sjunkande vattenståndet.

Zigge

Svenske myr – den 3 april

En av årets finaste vårdagar inföll just när ÖN hade bestämt sig för en exkursion till någon av kommunens alla myrtrakter. Exkursionsledningen hade valt Svenskemyr längst i norr, på gränsen mot Småland, som dagens mål. 12 personer satte sig till rätta och for via motorvägen till Fagerhult för vidare transport till Fedingshult och Healt.

I utkanten av den sistnämnda byn parkerade vi. I den helt stilla, ljudstarka morgontimmen hördes taltrast och koltrast stämma upp sina röster. Även rödhake, större hackspett, bofink, ringduva och talgoxe lät höra sig. På vallåkern med sina ensilagebalar hoppade trastar av olika slag. Flertalet rödvingar, björktrast och även den något

Breda diken minner ännu om torvbrytningen. Foto: Perry Vigelsbo

större dubbeltrasten. Inne i den ekdominerade kantskogen finns odlingsrösen ännu kvar. Vi kom så ut till en kraftledningsgata, vilken vi följde västerut.

Vi kom nu att vistas i relativt klen myrtallskog, med i regel riklig underväxt av blåbär och lingon. Med vissa mellanrum fanns olikbreda diken från torvbrytningsepoken. Men dessa vållade oss föga problem. Patric, som varit och förrekat, hittade snart ett flertal tjäderspillningar, men något dramatiskt uppflog fick vi inte vara med om. Tolv personer som stövlar fram... nja, man smyger väl inte direkt.

Hela myren ligger tillräckligt långt från kommunens motorväg och tystnaden i tassemarken var påtaglig och härlig! Men rätt som "stördes" friden av några skogssnäppor, som i trätoppshöjd flög energiskt fram under livligt spel. Alla fick god chans att avnjuta grannlåten. Med lite lyssnande öron kunde vi även notera någon tofsmes, svartmes, morkulla, järnsparv, bergfink och en vemodigt sjungande talltita. Tranors trumpetande hördes på avstånd.

Långt in på smålandssidan upptäcktes en orrrupp i en grantopp.

Foto: Perry Vigelsbo

Egentligen skulle första fiket hållas vid en ifjol påträffad skvatramlokal, men till en början hade både Patric och GPS:aren Zigge svårt att återfinna sitt fynd. Så fiket fick intagas ändå, kaffet rann ner, mackorna passade bra och några av oss fick tillgodogöra sig några cigarrer från Patrics resa till Mellanamerika i julas. Men visst hittades den ganska vidlyftiga skvatramlokalen. En säregen växt som, berättade Zigge, bl.a. an-

vändes som smärtstillande under finska vinterkriget. Nämligen när soldater sårats bakom fiendens linjer och inte kunde få adekvat vård.

Vi ställde nu kosan söder och österut och kom snart upp på en av de torvbankar där räls varit lagd och där lok drog vagnar med uppgrävd torv. Enligt Arne Ström i Healt var det under 40-talets krigssomrar över 100-talet arbetare ute på mossen. Man bröt nog mest strötorv, denna pressades i fabriken här till balar vilka sen forslades per linbana till Yxenult. Två balar kunde skickas med varje lift. Man kallade spåren: *Healtespåret* och *Hannabadspåret*.

Väl uppe på Healtespåret gick vi i en lång gåsarad bort mot den punkt där fabriken, ladorna, legat. Småfågel dök upp titt som tätt, såsom kungsfågel och gärdsmyg. De stora ytorna runt spåret var alltså gamla torvtäkter och nu i den tidiga våren var de ofta ganska blöta. I de avvattande dikena stod vattnet högt, och i ett av dem hittades det renätta kadavret efter en mindre älg.

Svenskemyrvistelsen slutade med att vi vandrade ut till ett jakttorn en bit ut på Smålandssidan. Zigge demonstrerade blommande tuvull, ängsbiplärka låtade, enkelbeckasin lät sina vingpennor dallra, stare, sparvhök och ormvråk passerade och lämpligt nog letade Patric upp en orrrupp, sittande i en avlägsen trädtopp långt bort i nordost. Tjusig timing! Därefter stövlade vi tillbaks mot bilarna via torvströfabrikens leveransväg och via en kortare asfaltvandring på den gamla kungsleden – som ju förr gick väster om både Fedingen och Köphultasjön.

Om man saknade något: visst hade man hoppats på något hörbart orrbubbel och det lär ha varit länge sen storspoven flöjtade reviraktigt över just detta myrkomplex...

Hemfärden till Örkelljunga gick via tre stopp. Man kunde liksom inte låta bli att vistas i naturen när vädret var stilla och plusgraderna på rätt sida 10-strecket. Badstranden vid Fedingen blev första drive-in-lokalen. Kanadagås och grågås, en flock på bortåt 10 skarvar, en flock med troligen skrakar, lite måsar. Men vi såg ingen storlom, möjligen har den övergivit sjön som häckfågel.

Strax innan Åsljunga låg den nu vattenrika Jälla sjö. Sommartid är ju denna (f.d.) sjö mest ett hav med fräken, kaveldun och annan vattenvegetation. Den utdikades starkt redan på 1800-talet. Men nu denna tidiga vår är den en kär plats för rastande sångsvanar. Vid vårt stopp kunde bortåt 80-90 individer inräknas. Och ute i den grunda återskapade sjön får vi vår uppmärksamhet riktad mot tre snatteränder, två hannar och en hona. I tubkikaren sågs den sällsynta arten på ett pedagogiskt sätt, liksom en sjungande sävsparvhanne och någon kricka.

Och det sista stoppet blev vid f.d. Bengts gård. Ute på den sponsrade bryggan stod Maria och Seth Nilsson. Ett angenämt möte. Och ute i sjön fanns 15 vigg, 3 brunänder, 6 skäggdoppingar. Även det var angenäma möten. Något tidigare hade 3 skedänder setts från andra sidan sjön, men dessa var borta ur sikte.

När så en steglits gett sig till känna och en sånglärka smådrillat i skyn tackade vi varandra för en helskön förmiddag.

Janne Johansson

Höja Boställe – den 17 april

På modern intill Rönne å nedanför Höja Boställe anlades under fjolåret en våtmark. Arealen är på hela 15 ha, varav hälften utgörs av en grävd damm. Området är lätt tillgängligt och med bra utsikt över vattenspegeln från rastplatsen på höjden intill.

Det blev spaning med kikare och tuber. I dammen fanns änder som brunand, ske-dand och gravand men också storskarv, knölsvan, smådopping och skrattnåsar. Under vandringen runt dammen hade vi sånglärka i skyn, gulsparv och trädpiplärka i träden och nere längs ån sävsparv samt fälthare och rådjur på ängarna intill. Dagarna efter vårt besök tömdes dammen då vattnet bröt sig genom och försvann ut i Skälder-viken via en gammal dräneringsledning. Men till nästa vår är det läge för ett nytt besök.

Efter fika vid rastplatsens bord och bänkar i en något kylslagen vind gav vi oss iväg mot Store Mölla. Redan i vägkanten i allén ner mot gården fann vi luktviol och desmeknopp. Nere i ån uppströms bron höll ett 20-tal grågäss till och längs stigen ner mot fallet hörde vi årets första svartvita flugsnappare. Här växte också både lungört och skogsbingel. Fallet är en mäktig upplevelse även om det inte var i den allra rikaste vårfloden. Nedströms fick vi också höra försärlan.

Zigge

Romperöd, Glimåkra – den 1 maj

Denna vackra första maj var vi sex personer som stuvade in oss i ett par bilar vid Netto för vidare transport mot Hässleholm, Broby och Glimåkra. På programmet stod inte enbart studiet av naturens växter, djur utan även av människans markanvändning i form av skogsbruk. På en gård några kilometer norr Glimåkra har ett intressant, annorlunda skogsbruk utvecklats. Vid gården Romperöd parkerade vi vid David och Karin Göranssons nyligen förvärvade gård. Gården har dock sedan många generationer varit väl förankrad i Karins släkt och hon är själv född och uppvuxen där.

Det annorlunda tänkandet kring skogsfrågor har rötter tillbaka till 1920-talet. I samband med ett generationsskifte högs ganska stora delar av skogen ned när syskon skulle lösas ut. Den kommande ungskogen hade svårigheter att etablera sig. David berättade att man dock både markberedde med hjälp av hästhacka och hjälplanterade. Men så småningom växte tankar fram där man istället tog till vara på det som kom upp och där man inte bekymrade sig över att trädens grovlek och att deras åldersskillnad kunde bli stor. En form av blädningsskog tog vid. Det blev efterhand Ingvar Svensson, en av sönerna på gården, som utbildade sig till jägmästare, vilken kom att sätta sin prägel på skogsmarken. När jag i höstas talade med David hörde han med den 90-åriga Ingvar. Jovisst, han skulle ansluta vid exkursionen. Han hade inget annat inprickat i almanackan. Tyvärr dog han dock några veckor innan vår ankomst.

Trakthyggesbruk och blädning är två begrepp som grovt sett avspeglar två olika slag av skogsbruksmetoder, vilka bägge på olika sätt har dominerat scenen i svenskt

skogsbruk under de senaste århundradena. Blädning är ett samlingsbegrepp och innebär i stort att någon form av plockhuggning bedrivs. Skogsmarken kommer i princip aldrig att läggas helt öppen när man sköter skogen med denna metod. I alla fall tar man aldrig upp större kalytor, utan man avlägsnar endast de större mogna träden, varvid de övriga nu får ljus och tillgång till frigjord näring. En stor ålders- och dimensionsfördelning brukar känneteckna en dylik skog.

Olikåldrig skog blir resultatet av blädning.

Och det var just en sådan vi blev demonstrerad. Tiden gav oss inte möjlighet att besöka mer än några utvalda delar av denna ganska varierande, blädade skog. För egen del skulle jag gärna ha ägnat en hel förmiddag åt områdets säregenhet. Tilläggas kan att just trädslaget gran har goda förutsättningar att fungera i ett blädningsskogsbruk, beroende på att den har god förmåga att klara sig även under skuggiga, undertryckta förhållande.

Under 1900-talets senare hälft har blädning som skogsbruksmetod mer eller mindre varit förbjuden av statsmakten! Trycket på skogsmarken som virkesproducent har ju sen länge varit betydande, inte minst sen skogsvårdslagarnas inträde i början av 1900-talet. Att man på den aktuella fastigheten "fått" bedriva ett annorlunda, "antikverat" skogsbruk har väl sina egna orsaker. En av dessa var utan tvivel Ingvar Svensson själv. En säregen, självständig skogsman som faktiskt också avancerade till biträdande länsjägmästare i Kristianstad. För många var han också känd som en av landets mest kunniga experter på småfjärilar, inte minst nattflyn.

Andra halvan av exkursionen blev förlagd till den stora bergknalle, Rumperödsberget, som låg i kanten av gårdens inägor med sina stensgårdrika gräsmarker. Detta berg är uppbyggt av diabas (gabbroartad) och brukar ofta benämnas svart granit. Prydnadssten och gravstenar har här brutits i förhållandevis sen tid och denna verksamhet sätter på flera håll sin prägel på området. Den näringsrika bergarten har starkt påverkat både områdets trädrikedom och den omväxlande kärleväxstfloran. Här påträffade vi överblommade blåsippor och här fanns ett mångtal andra örter som gulsippor, desmeknopp, vårärt, vätteros, smånunneört, lundslok och hässlebrodd. Om man nu ska nämna några av de mer iögonfallande.

De gamla trädstammarna har en rik flora av mossor och lavar,

nämnts med lupparnas hjälp urskilja dvärgkatinarian, som satt i barkspringorna på några lönnar. Arten har bara två kända förekomster i Skåne.

Denna första maj blev en givande utflykt till Glimåkratrakten i östra Skåne. Diskussioner fördes kring skogsbruk, kring florans påverkan av geologin och markanvändningen.

Janne Johansson

Fågelskådningens Dag – den 8 maj

Denna soliga majsöndag var det Fågelskådningens dag över hela landet. Vi var nio personer som deltog i vår förening och hade under hela resans gång blå himmel och en lysande sol över våra huvuden.

Först ställdes färden till Hjelmsjön och en stunds skådning från bryggan. Skrattnåsar grund börjar nu skymmas av växtlighet och de har säkert börjat sin äggläggning. Skäggdopping, knipa, en nyanländ törnsångare sjöng. Över våra huvuden passerade en tofsvipa.

Vi åkte vidare till Vårsjön, där det skådades både från Sjöholmahållet och Osbackens frånflöde. Gjusen låg i boet och vi räknade in 7 storlommar i sjön. Drillsnäppan var tillbaka, 4 ex såg vi, en ruvande gråtrut på en större sten och alla fiskmåsar, sittandes, simmandes, flygandes och skrikandes. Totalt i sjön finns det runt 50 par.

Morgonen var nu långt liden, magarna skrek efter frukost. Det blev det, men först efter att vi anlänt till Långasjö. Två fiskgjusar passerade, enkelbeckasin och skogssnäppa spelade. En elegant glada seglade i skyn. En rörsångare sjöng på avstånd, buskskvätta och törnsångare.

Under dagen var det annars bofink, lövsångare och trädpiplärka som var de röster som hördes mest och flest gånger.

Det vackra öppna landskapet i Krångelbygget blev nästa anhalt. Trevligt med lite sådda åkrar, lövskogsridåer, kostigar. Ett levande jordbrukslandskap alltså i vår kommun. Födosökande starar gick bland kvigorna, långbenta tranor spankulerade på de sådda fälten, ett gräsätande kanadagåspar, en blänkande Vitasjö. Fint för ögat.

Slutligen stannade vi upp i Lönsjöholm, kanske kunde skogsduvan få höras. Men inte idag, grönsångaren sjöng fint i boket, medan ladusvalan drog över fälten.

Inget superkryss idag, men det är väl inte det viktigaste, eller hur? Naturupplevelsen kan ha högt värde ändå.

Björn Herrlund

Fågelläten för nybörjare

För den som kände sig osäker på vårfåglarnas läten erbjöds en minicirkel i början av mars. Första träffen hölls inomhus på Centrumhuset. Ett tiotal intresserade mötte upp för att gemensamt slå an tonen för framtida träffar. Lennart Persson började med att berätta om sina egna erfarenheter kring fågelskådning och tipsade om diverse användbar information. Bland annat om dagens teknik som möjliggör att föra över ljudfiler av fågelläten till en mobiltelefon som sen är lätt att bära med sig ut i skog och mark. Även Internet är idag en källa till inläring och allehanda information, länkar finns på ÖN:s hemsida. En del fågelläten hann vi också med att lyssna på, bland annat bofink, talgoxe, ärtsångare, lövsångare, nötväcka, svartmes och svartvit flugsnappare.

Den bästa inläringen är ändå den som sker ute i naturen, varför vi bestämde oss för att träffas igen några veckor senare vid Pinnåreservatet. Här fick vi höra en del av de arter som vi hade på vår önskelista: bofink, blåmes, koltrast, rödhake, talgoxe och entita. Det lite regniga vädret dämpade dock sånglusten, varför ännu en uteträff planerades in till Grytåsa strövområde med utgång från tornet vid Flinka sjö. Runt femton arter kom då att bli identifierade av de sju personer som var med.

Minicirkeln klingade sen av med en sista träff, en vandring runt Lilla Lärkesholmsjön. Väderprognosens utlovade regn var troligen anledningen till att deltagarantalet då bara var fem personer. Det verkade hopplöst tyst när vi anlände till parkeringen

mellan sjöarna vid sextiden och vandrade iväg i mjukt regn med skogens gråskalor i fonden, sjön låg stilla. Men efterhand hördes allt fler läten och när fikats plockats fram, styvt halvvägs, kunde vi konstatera att vi sett och hört knipa, häger, kråka, rödhake, skogssnäppa, grågås, talgoxe, entita, gransångare, koltrast, taltrast, blåmes, trädskrypare och ormråk. Den sistnämnda skrämde vi upp när vi kom in i en gammal hage, den lyfte graciöst och imponerade med sin flygkonst mellan trädstammarna in i skogen – en värdig avslutning.

Pär Svensson

Föreläsningarna vårvintern 2011

Vår föreläsningsserie om natur- och kulturlandskapet i vår hembygd blev som flertalet nog vet en glädjande succé. Med hjälp av Naturskyddsföreningen på riksnivå fick vi ekonomisk möjlighet att bjuda in ett flertal kompetenta forskare och föredragshållare.

Paleoekologen Per Lagerås var först ut och berättade om hur provtagning med pollenborrkärnor gav nyckeln till förståelse av landskapet och dess utveckling under århundradena, ja, årtusendena. Historikern Sten Skansjö kom 14 dagar därefter och berättade om vilka data, vilka dokument som finns tillgängliga om man vill veta något säkert om människorna och deras samhällen.

Det visade sig att det var jordaböcker och jordrevningsprotokoll från 1500- och 1600-talen som hörde till guldgruvorna i sammanhanget.

Tredje föreläsningen blev en rapport från det nyligen avslutade arbetet om Örkeljunga kommuns kulturlandskap. Cissela Olsson och undertecknad bidrog med kunskap om hur kommunens omkring 85 byar förändrats sen genomförandet av skiftena på 1800-talet. Avslutningsvis hjälpte Allan Gunnarsson från Alnarp församlingen med att sätta in naturen och naturvården i vår del av Skåne i ett något större sammanhang.

Janne Johansson

Höstens, vinterns och vårens fågelobsar

(16/8-15/4)

Lommar/doppingar/storkfåglar/andfåglar

Storlom – som mest 12 ex i flock 24/8 plus 1 1K Värnsjön (BH); 1 par med 2 ungar Store sjö 14/7 (NOL). **Skäggdopping** – som mest 4 ex Värnsjön 14/11 (BH); 1 ex Hjelmsjön 30/3 (EP), första obs. **Storskarv** – allmän höstgäst i Värnsjön, som mest 10 ex 14/11 (BH). **Knölsvan** – 4 ex Hjelmsjön 22/3 (JJ, EP), första obs. **Sångsvan** – Höststräcket började med 8 ex Jälla sjö 14/11 (BH); 2 ex förbiflygande Ö-a 17/1 (LP). **Mindre sångsvan** – 2 ex Hjelmsjön 28/3 (LP); 2 ex Hjelmsjön 2/4 (PC). Sällsynt gäst i kommunen, ej årlig hos oss. **Vitkindad gås** – 23 ex str Harbäckshult 9/10 (PC); 90 ex str Kyrkolycke 30/11 (LP, MP). **Grågås** – 4 ex Värnsjön 17/10 (BH); 3 ex Flinka sjö 9/2 (LP), första obs. **Bläsgås** – 24 ex plus 300 ex Harbäckshult 3/10 (PC). **Snatterand** – 3 ex Jälla sjö (ÖN-exk.). **Bläsand** – ca 20 ex Hjelmsjön 22/3 (JJ, EP). **Kricka** – 8 ex Jälla sjö 27/3 (BH), första obs. **Skedand** – 3 ex Hjelmsjön 3/4 (EP). **Bergand** – 1 honf ex Värnsjön 24/10 (LP, BH), fanns kvar åtminstone till 6/11 då 2 honf ex låg i sjön (BH); 1 honf. ex Värnsjön 21/11 (BH). Samma ex hela perioden? **Vigg** – största flockarna, 24 ex 10/10 och 17/10 Värnsjön (BH); 30 ex Värnsjön 21/11 (BH); 3 ex Hjelmsjön 25/3 (LP), första obs. **Brunand** – första höstobsen 2 ex 10/10 Värnsjön (BH); största flocken 27 ex Värnsjön 24/10 (BH); första vårobsen 1 ex Hjelmsjön 28/3 (LP). Arten är mycket fåtalig i kommunen under vårsträcket **Knipa** – största antalet 40 ex Värnsjön 6/11 (BH); 30 ex Värnsjön 14/11 (BH). Största antal under våren 27 ex 31/3 Hjelmsjön (BH). **Sjöorre** – 2 ex Hjelmsjön 2/4 (JJ, EP). Som vanligt hörd allmänt på nattsträck under början av april. **Ejder** – 1 ex 3/4 (JJ, EP); 3 ex 4/4 (PC), båda från Hjelmsjön. **Storskrake** – som mest 170 ex Värnsjön 14/11 (BH); 6 ex Pinnån, Ryagården 1/3 (LP), första obs. Största flocken i övrigt 60 ex Hjelmsjön 24/3 (EP). **Salskrake** – 1 honf ex Värnsjön från 17/10 till åtminstone 14/11 (BH, LP). Troligen samma ex Värnsjön 21/11 (BH); 1 ex Hjelmsjön 23-31/3 (JJ, BH, LP).

Rovfåglar/hönsfåglar/tranfåglar

Havsörn – 1 ex Grytåsa 19/12 (EP, VR). **Ormvråk** – största antalet 100 ex 9/10 och 362 ex 10/10 Harbäckshult (PC). **Fjällvråk** – 1 ex Havabygget 10/10 (LP). **Duvhök** – 1 ex Harbäckshult 9/10 (PC); 1 ex Nissakäll under jan.. på åtel (NR); 1 ex G-a Hallandsvägen 26/3 (LP). **Glada** – 1 ex Vången Ö-a 15/3 (JJ). **Fiskgjuse** – 1 ex Hjelmsjön 4/9 (JJ); 1 ex Bruket-området och 1 ex Lärkesholm 8/9 (JJ); 1 ex Hjelmsjön 31/3 (LP), första obs. **Lärkfalk** – 1 ex Harbäckshult 4/9 (PC). **Tornfalk** – 1 ex Stens myr 3/4 (EP, VR), första obs. **Orre** – 1 ex Örnalt 6/12 (KAJ); 2 ex Slättsjö 15/12 (BH); 1 ex Svenske myr 3/4 (ÖN-exk); 3 ex Stens myr, plus 2 hönor 10/4 (EP, JJ). **Trana** – sista noterade höstflockarna, 20-30 ex Lärkesholm 15/10 (LS); 60 ex Örkellunga 15/10 (BH). Första vårobsen 10 ex Hjelmsjön 7/3 (LJ, KJ). **Vattenrall** – 1 ex Långasjön 3/4 (PC), första obs.

Vadarfåglar/måsfåglar/duvor/gökar/ugglor

Strandskata – 1 ex Hjelmsjön 22/3 (EP); 1 ex Köphultasjön 2/4 (PC). **Tofsvipa** – 1 ex förbiflyg G-a Hallandsvägen 11/3 (LP), första obs; 2 ex Sonnarp 8/4 (JL); 2 ex Smedhult 8/4 (MG). **Enkelbeckasin** – 1 ex Svenske myr 3/4 (ÖN-exk), första obs. **Morkulla** – 1 ex Sjöholma 10/10 (BH); 1 ex Långalts myr 16/10 (LS); 1 ex Pinnån, Bruketområdet 6/3 (JJ), första obs. **Skogssnäppa** – 1 ex Köphultasjön 2/4 (PC); 1 ex Hjelmsjön 2/4 (LP), första obs. **Gluttsnäppa** – 1 ex Hjelmsjön 15/8 (JJ). **Havstrut** – 1 ex Långasjön 3/4 (PC). **Gråtrut** – 1 ex Hjelmsjön 21/3 (LP), första obs. **Fiskmås** – 2 ex Värnsjön 6/11 (BH); 1 ex Ryttnästaregatan på talgboll! 19/2 (JO); 80 ex Värnsjön 10/4 (BH). **Skrattmås** – ca 10 ex Hjelmsjön 21/3 (JJ, LP), första obs. **Fisktärna** – sen inlandsobs, 1 ex Värnsjön 19/9 (BH). **Skogsduva** – 2 ex Harbäckshult 4/9 (PC); 2 ex Ljungaskog 13/9 (BH); 1 ex Ö Ringarp 1/3 (JJ), första obs, 3 ex Ringbo Gård 2/4 (LP). **Ringduva** – 600 ex Harbäckshult 10/10 (PC); 1 ex Ö. Ringarp 16/2 (JJ, EP), första obs. **Turkduva** för första gången på länge inte en enda obs av arten! Har den inte klarat vintern? - **Sparvuggla** – 1 ex har spelat i Brönjet, strax utanför kommungränsen, mot Vittsjö, under mars-april (TM).

Nattskärror/seglare/blåkråkfåglar/hackspettar

Tornseglare – sen obs, 3 ex Ringåsen 29/8 (BH). **Kungsfiskare** – 1 ex Hjelmsjön 19/8 (HW); 1 ex Pinnån 5/10 (JJ); 1 ex sedd under sommaren vid minst tre tillfällen i Lärka Sjöholt (EA). **Mindre hackspett** – 1 ex på samtliga lokaler, Vemmentorpasjön 2/9 (JJ); Harbäckshult 4/9 (PC); Grytåsa 5/9 (BH); Ö. Ringarp 16/9 (EP, JJ); Jännaholm 17/10 (AL); Ö Ringarp 31/3 (JJ). **Göktyta** – 1 ex Värnsjöby 27/8 (BH).

Tättingar

Sånglärka – På sträck över Ö. Ringarp 5/3 (JJ, EP), första obs. **Trädlärka** – 1 ex Smörmyr 13/3 (JJ, EP). **Ladusvala** – 20-tal ex Harbäckshult 3/10 (PC). **Ängspiplärka** – Åter 19/3 (JJ), första obs. **Gulärta (sydlig)** – 2 ex Skinningeholm 26/8 (BH); 5 ex Harbäckshult 27/8 (PC); 10 ex Harbäckshult 3/9 (PC). **Forsärta** – 1 ex Harbäckshult 22/8 (PC); 1 ex Harbäckshult 27/8 (PC); 1 ex Ö-a industriområde 30/8 (LP); 1 ex Grytåsa 19/9 (LP); 1 ex Harbäckshult 3/10 (PC); 1 ex str Ringåsen 7/11 (BH); 1 ex Pinnån, Bruketområdet 30/3 (LS), första obs. **Sädesärta** – sen obs, 1 ex Harbäckshult 6/11 (LP); 1 ex Harbäckshult 28/3 (VR), första obs. **Varfågel** – 1 ex Östra Spång 30/9 (JJ); 1 ex Värnsjöby 15/10 (BH); 1 ex Östra Flinka 26/10 (MK); 1 ex januari vid fågelbord Nissakäll (NR); 1 ex Smörmyr 23/1 (LP); 1 ex Sonnarpsbacken 27/1 (LP); 1 ex Bergbrottet Ekholm 2/4 (LP). **Stare** – 2 ex Ljungaskog 7/3 (JO), första obs. **Sidensvans** – första höstobsen 3 ex Ö-a 9/9 (JO); flockar sedda i framför allt sep. till okt. Största flocken 200 ex Ö-a centrum 29/10 (PC). **Strömstare** – första höstobsen 1 ex Pinnån 14/11 (JJ). Som mest 2 ex Pinnån Bruket 30/11 (LP). Även 1 ex stationär vid vattenverket under vintern (LP, JO). **Järnsparv** – 1 ex Ekorrstigen Ö-a 30/3 (BH), första obs. **Gransångare** – 1 ex Ljungaskog 9/10 (BH); 1 ex Örkellunga 9/10 (LS); 1 ex Ekorrstigen Ö-a 3/4 (BH), första obs. **Stenskvätta** – 4 ex Ljungaskog 18/9 (BH). **Buskskvätta** – 1 ex Ljungaskog 18/9 (BH).

Rödhake – 1 ex G-a Hallandsvägen 31/1 (LP). Detta var sista obsen för vintern då antagligen de övervintrande rödhakarna dukade under. **Rödvingetrast** – 8 ex Ö-a ip 30/10 (BH); 4 ex Harbäckshult 6/11 (PC). Flinka sjö 31/3 (LP, BH), första obs. **Taltrast** – Healt 3/4 (ÖN-exk), första obs. **Dubbeltrast** – 1 ex Smörmyr 13/3 (JJ, EP), första obs. **Tofsmes** – 1 ex Jännaholm 31/10 (AL). **Skäggmes** – 1 ex vid fågelbord Harbäckshult 13/3 (PH). **Domherre** – Ganska talrik vid fågelborden i vinter och långt fram i april. **Steglits** – 5 ex Harbäckshult 27/8 (PC); 3 ex Ö. Tockarp 2/9 (JJ); 6 ex Harbäckshult 3/9 (PC); 7 ex Harbäckshult 4/9 (PC), 1 ex Harbäckshult 9/10 (PC), 2 ex Harbäckshult 10/10 (PC), 2 ex V. Spång 20/10 (LP); 1 ex Ringåsen 7/11 (BH). Anmärkningsvärt är den stora flock på minst 40 ex Harbäckshult 12/9 (PC); 1 ex Ekorstigen xx (BH); 1 ex Ö. Ringarp 23/3 (JJ). **Gråsiska** – största antalet 15 ex V Spång 1/11 (LP). Enstaka ex vid fågelborden i vinter, dock 10 ex Ö. Ringarp 5/3 (JJ, EP). **Sävsparv** – 1 ex Flinka sjö 26/3 (PC). första obs.

Förklaringar

Lokaler skrivna i kursiv stil ligger strax utanför kommungränsen, t ex Rössjön och Sjöaltssjön. (ad=vuxen, juv=ungfågel, pull=nykläckt unge).

Vi tackar alla som rapporterat in sina observationer. Inkomna observationen ligger till grund för sammanställningen och statusen på Örkelljunga kommuns fågelarter; då, nu och för framtiden.

AL	Arne Lindman	IL	Lars Lindström
BH	Björn Herrlund	LP	Lennart Persson
CS	Christer Sandén	LS	Leif Sigbo
EA	Elisabeth Arefäll	MN	Maria Nilsson
EP	Eva Persson	MP	Margit Persson
HW	Håkan Winqvist	NOL	Nils Ove Lindman
JEL	John-Erik Lindman	PC	Patric Carlsson
JJ	Janne Johansson	PH	Peter Hector
JO	John Olandersson	SN	Seth Nilsson
KAJ	Kurt Arne Johansson	VR	Victoria Rosby
KK	Kjell Karlsson	ÖN	ÖN-Exkursion

Har du något att rapportera? **Alcedo** vill ha hjälp av **dig** att samla in uppgifter om fågelobservationer inom kommunens gränser. Vi vill ha observationer av ovanliga fågelarter för vår kommun, alla arter utanför den tid de normalt förekommer i landskapet, större sträckförekomst, anmärkningsvärt stora flockar, intressanta häckningar, återfynd av ringmärkta fåglar, sena obsar på hösten eller observationer som du tycker är särskilt notabla. Alla rapporter arkiveras för framtida behov.

Rapportera dina obsar på vår hemsida <http://www.orkelljunganatur.se> eller via Svalan <http://www.artportal.se/>

Senaste inrapportering före nästa tryckning av Alcedo: 15 apr., 15 aug., 15 nov.

Ny fågelobsredaktör!

De ansvariga för redovisningen i Alcedo av aktuella fågelobsar i vår hemtrakt, har endast växlat ett par gånger under de mer än tre decennier som gått sen starten 1979. Under 80-talet var det redaktionen som höll i insamling och sammanställning, framförallt bestående av Peter Hector och Janne Johansson.

I och med att Seth Nilsson "kom till byn" fick vi tillgång till ett förnyande namn som villigt åtog sig jobbet med en utvidgad, mer ambitiös fågelredovisning. Om vi kollat rätt så var det från och med septembernumret 1993 till och med septembernumret 2010 som Seth höll i trådarna. Det blev sammantaget inte mindre än 52 införda obs-rapporter från hans håll.

Storlommar i Värnsjön. Foto: Seth Nilsson

Nu har tiden glidit dit hän att Seth vill lämna över stafettpippen till någon annan hugad, kunnig skådare. Lyckligtvis har Björn Herrlund ställt upp som ny sammanställare och rapporten i detta Alcedonummer är hans första självtillverkade. Underlaget för de gjorda rapporteringarna grundar sig som vanligt på hemsidans obsbok och på uppgifter i Svalan.

Hör gärna av dig direkt till Björn om du tycker det känns befogat! Björn Herrlund, Ekorstigen 3, 286 35 Örkelljunga, tel. 0435-527 64 eller 0709-51 53 23; bjornherrlund@gmail.com. Lycka till Björn!

Redaktionen

Mitt smultronställe

Personligen vet jag inte om jag har något särskilt smultronställe i vår kommun vad gäller naturupplevelser. Detta var min första reflexion när tankarna om rubriken cirkulerade i mitt huvud. Mitt huvudintresse i naturen är ju fåglarna och då sticker naturligtvis Värnsjön ut som lokal när det gäller fågelupplevelser, även om det var Flinka sjö som helt dominerade som lokal i början på min skådarbana. Då talar vi om slutet på 60-talet och då var det först cykel, sedan moped som gällde.

Egentligen är Värnsjön en lokal som ganska sent, mitten på 90-talet, kom med bland mina stamställen. Den som fick mig att öppna ögonen för sjön var nog Seth, som började besöka Värnsjön när han bosatte sig i Åsljunga.

Mina första minnen härrör sig från 80-talet när jag tillsammans med en kompis padd-

lade i sjön på sommaren. Fiskgjusen fanns även då vid sjön och häckade då på udden i närheten av den plats de senaste årens rede har haft sin plats. Redet var inte litet och gjusarnas närvaro runt boet sitter fast på min näthinna. Vid den tidpunkten var nog fiskgjusen inte så talrik i landet som nu är fallet, paret vid sjön betraktades som en raritet vi hade begåvats med i kommunen.

En av mina absoluta höjdpunkter och starkaste minnen från området, är dock något helt annat. En spelande pärluggla som jag fick förmånen att höra, förvisso inte direkt vid sjön, utan några hundra meter därifrån. Johan och jag var ute på ugglekoll något år in på 2000-talet. Vädret var klart med en lysande månskiva, några grader under noll, vindstilla och ett dm-tjockt snötäcke. Platsen var vägsträckan mellan Lerbacken och Sjöholma, ett antal hundra meter från vägkorsningen vid förstnämnda namn.

Pärluggla.

M., W. och F. von Wright: Svenska fåglar

Inga billjud hördes, det var helt tyst, inga störande gatubelysningar. Jag hade hört ugglan på avstånd vid ett tidigare stopp samma kväll, så Johan och jag åkte upp hit och steg ut. Vilken ljudkuliss som mötte oss! Den ropande pärlugglans läte var det enda ljud som hördes. Det vibrerade i skogen runt oss, med några sekunders mellanrum lät pärlugglehanen sitt oerhört vackra, melodiska läte rulla mellan de snöklädda träden. Och så detta med det starka månskenet mot den vita snön. Vi stod båda två, ja kanske mest jag, och bara njöt av detta enda ljud som mötte våra öron. Detta var nog hittills det som ljudmässigt berört mig mest vad gäller ett enskilt fågelläte vid ett speciellt tillfälle.

Sedan är givetvis Värnsjön storlommens hem. När de tre till fyra paren, som vanligen brukar husera i sjön, ropar och svarar varandra, bildas

det en riktig trolsk vildmarksstämning över sjön. Fågeln förknippas ju verkligen som en ödemarksfågel och är bara E4:an tyst kan känslan av verklig ödemark kännas till och med så här tätt in på civilisationen. Storlommens konserter är mycket lättare att få sig till livs än en spelande pärluggla, och ett besök en vårkväll vid Värnsjön är varmt att rekommendera.

Björn Herrhund

Tofsvipan – med hemorts rätt i skogsbygden

En av vårens starkaste budbärare är och framförallt var förr i tiden utan tvekan tofsvipan. Dess tidiga uppdykande, dess kvidande, säregna läten och inte minst fågelns tvåra kast i luftrummet. Och när ägg och ungar efter ett antal veckor är under framkomst är det inte nådigt att vistas i vipreviret. Det kvittar om man är räv, kråka eller tvåbent människa!

Foto: Patric Carlsson

I sin klassiker *Fåglar i Sverige* skriver Erik Rosenberg: *Hanen flyger under spelet med motoraktigt dunkande vingslag av och an över ängen, vacklar än åt ena, än åt andra sidan och far plötsligt rätt upp och snett ned i luften, varvid han utstöter spellätet, det liksom inandande veuv vid uppkastet, vite vite vid kulminationen och det kraftigt betonade, utdragna ve-vu-vih vid nedstörtningen.*

Tofsvipans latinska namn är *Vanellus vanellus* - vilket betyder sädesvanna. Syftar på ljudet som tofsvipan orsakar när den flyger och ändrar riktning, vilket erinrar om ljud som uppstår då man skakar om en sädesvanna för att rensa säden. (Anm: text från SOF:s hemsida.)

Att tofsvipans utbredning i landet har minskat högst påtagligt är bakgrunden till att vi här lyfter fram denna både vanliga men *inte minst* i skogsbygden allt ovanligare art. Artikeln ska alltså belysa tofsvipan och dess liv. Först tar jag upp något om forskning och erfarenheter från 1900-talets horisont och hur dess numerär har fluktuerat under senaste halvsekle. Avslutningsvis återges några synpunkter på hur man skulle kunna gynna vipan som art.

Först något om hur vipan skildras i fågellitteraturen. Det för sin tid påkostade verket *Nordens fåglar* (1959-67) skildrar vipan sedd genom Sven Mathiassons ögon. Mathiasson räknar upp en rad initierade vipforskare från 1900-talets första hälft som Brown, Laven, Rinkel och Holstein.

Väderleksflytare är som bekant ett epitetsman brukar sätta på tofsvipan. I södra Sverige kan den vissa år dyka upp redan i tidig februari, beroende på hur just vädersystemen rört sig. Övervintringen har i regel klarats av längs Europas västkust, medan arten under häckningssäsongen sprider ut sig över stora delar av Europa och når österut mot Asien. När det vissa "viptidiga" vårar blir omslag i vädret kan man exempelvis i Falsterbo få uppleva riktiga återsträck av arten!

Mathiasson nämner vidare att "när tofsviporna vår eller höst i flockar söker föda på fälten, vandrar de ofta omkring på tämligen stort avstånd från varandra; kanske bestämmes detta av metoden i födosöket, lyssnandet." Han konstaterar också att varje vipa på både sina rast- och övervintringsplatser håller sig med bestämda revir.

Tofsvipan är alltså känd för sina mäktiga, akrobatiska flyguppvisningsnummer, men efter ankomsten kan man även se henne genomföra parningsspel. Och man kan kanske också få se två vipor fladdra "över varandra såsom två fjärilar" under det att de sänker och höjer sig över fältet. I det sistnämnda fallet är det enbart hannar som deltar, närmast liknande en luftstrid, skriver Sven Mathiasson.

När parbildningen kommit till stånd, står äggläggningen på tur. Fyra ägg läggs och den påföljande ruvningen tar ca 29 dygn. Både hona och hane hjälps åt, honan mest. Efter en knapp månad kläcks äggen och i och för sig försigkomna vipungar behöver vård och omtanke. De söker länge honans skydd och värme, medan hannen på något vis tagit på sig huvudansvaret för vakthållningen. Ty fienderna är många, allt från kråkfåglar, måsar och trutar till fyrbenta som rävar och minkar. Och bondens jordbearbetning och tidiga slätter kan vara en väl så knepig negativ faktor.

Skånes Ornitologiska Förening gav 1994 och 1996 ut två volymer med titeln *Skånes fåglar*. Det är Pär-Gunnar Larsson som i Del I behandlat tofsvipan. Han inleder sin skildring med orden: "Om fåglar någon gång har kul vill jag gärna tro att det kan gälla vipor, när de i överdådig luftakrobatik voltar över sina revir på sommarängen." Pär-Gunnar nämner att vipan ursprungligen var en grässtäpps fågel som inrättat sig ganska väl i människans kulturlandskap. Favoritmiljön idag är oftast öppna fuktiga strandängar och betesmarker.

Åke Pettersson har i boken *Fåglar i jordbrukslandskapet* (1988, SOF) tecknat en bild av artens utveckling under framförallt 1900-talet. Utdikning av våtmarker och

upphörande våtmarksslått lyfts fram som negativa faktorer men, konstaterar Pettersson, tofsvipen spred sig under 1900-talet mott norr och den lyckades delvis anpassa sig till åkermarksliv. Han menar att vipan *”blev en allt vanligare häckfågel på åkermark fram till omkring 1950 men att utvecklingen därefter vänt”*.

Enligt en undersökning från Ukraina av tofsvipemagar dominerar oftast insekter helt dess diet. I detta arbete från 1970-talet hittades framförallt gräshoppor, tvåvingar, myror och skalbaggar (bladhorningar, vivlar, jordlöpare, knäppare). Det tycks dock vara så att vipan *”endast accepterar odlingslandskapet, när gräsmark finns i närheten”*. Vidare sammanfattar Åke Pettersson vipans önskemål, krav på en god häckningsmiljö, med orden *”fri sikt, låg vegetation och hög markfuktighet”*.

Katastrofal nedgång sen det gamla lantbrukets dagar

I Patric Carlssons och Peter Hectors bok *Fåglarna i Örkellunga kommun* (1999) nämner de att *”tofsvipen är en årlig, men numera sparsam häckfågel i kommunen”*. Någon god kunskap om artens uppträdande tidigare under 1900-talet i den skånska skogsbygden finns dock knappast att tillgå.

I samband med några intervjuer av äldre lantbrukare i Örkellungatrakten framkommer emellertid entydigt en bild av hur mycket vanligare vipan var under till exempel 1940-, 50- och 60-talen. Göte Nilsson nämner att den nästan häckade i kolonier på maderna i Harbäckshult för ett antal årtionden sen och Sune Stureson i Yxenult, på gränsen till Småland, berättar också att ett flertal vipor förr höll till i byn. Tore Nilsson i Smörmyr berättade för några år sen att det fanns gott om denna fågel längre tillbaks. På senare tid såg han visserligen enstaka vipor komma och slå sig ner ett tag – men de häckade inte! Och Karl Johan Johansson i Kyrkolycke instämmer i att arten var mycket vanlig förr. Med lite större idoghet skulle en intervjuare säkert få fram en ganska heltäckande karta med f.d. tofsvipelokaler utspridda i praktiskt taget alla våra cirka 85 byar. Och i många byar fanns det utan tvivel ett flertal vipor.

Samtidigt kan man konstatera att en visserligen starkt decimerad vipstam ännu kan hittas häckande i kommunen. Patrics och Peters uppgifter från slutet av 1990-talet visar på detta, även om uppgifterna nu hunnit bli lite mer än 10 år gamla.

En enkel genomgång av inskrivna vipobsar på föreningens hemsida under det sista decenniet kan möjligen komplettera bilden något. I samband med en riksinventering av storspov 1999 gjorde föreningen en enkel registrering av sedda tofsvipor. Björn Herrlund skrev en kort artikel om detta i Alcedo 1999:3. Han nämner om hur lokaler i exv. Harbäckshult, Källstorp (4 par 1980!) och Ö. Ringarp inte längre har kvar något enda par vipor. Bästa kända lokalen det året var nere i Esborrarp där minst 3 par kunde konstateras i samma fuktiga gräsmark. Björn summerar att man rimligen kan räkna med en tofsvipepopulation i kommunen på mellan 15-25 par.

År 2002 noterades det att en lite sankare gräsmark i Höjholm, intill en av Stensåns övre grenar, hyste 6 par tofsvipor på en ganska liten yta. Flera par tycks ha häckat där även under några kommande år. Flåssmyr är en återkommande säker lokal under se-

naste decenniet med oftast 1-2 par. Andra områden som fallit vipor i smaken är flygfältet i Fagerhult (Björnholm), blötmarken nära Flinka sjö (Nisse Nilssons), plöjda åkrar i Florshult och Lemmeshult, marker i Grytåsa, för att nämna några. Men att artens tillbakagång är katastrofal sedd över 1900-talets senaste hälft är väl ställt utom all tvivel.

Foton: Patric Carlsson

Göran Nilsson och hans vipor

När jag pratade lite närmre med Göran Nilsson i Svinstorp, berättade han att han haft tofsvipen som häckare även fram i nutid. Jag sammanfattar från en inspelad intervju gjord den 15 februari 2008:

Tofsvipan. Ja, denna fågel har satt många avtryck i Görans minnesverkstad. Förr i tiden, berättar han, häckade den ganska säkert i markerna vartenda år, men under senare tid har den uteblivit något år. År 2007 till exempel fanns här inga, men däremot åren innan. Ofta har flera par häckat här.

Göran har noterat att vipan oftast lägger sitt bo uppe på harvningen, där han tidigare plöjt och vänt upp och ned på den gamla vallen. Han tror att en av orsakerna till att arten minskat som häckfågel är att man har för mycket med enbart gräsvall.

Till att bygga upp sin bobale brukar vipan ta *”gräsrotsrötter”*. Ja, detta har Göran inte undgått att se, inte minst i samband med de bestyr han haft för att upptäcka var vipan vart nytt år lagt sitt rede. Bästa sättet att hitta boet är, berättar han, att komma

sakta körandes i traktorn, då blir inte vipan skrämmd på långt håll. När man så får se att vipan flyger upp stannar man på direkten och släpper inte blicken från den jordplätt den flög upp från. ”Men man kan ändå nästan trampa på äggen innan man ser dem”, säger Göran. ”De är väldigt bra kamouflerade!” På detta vis har han kunnat rädda ett flertal vipbon från att bli överkörda av traktor, harv eller trumla! Och han har istället fått se tofsvipeungar växa upp... När ett bo på detta sätt blivit upptäckt har Göran satt en väl synlig käpp vid stället för att säkert kunna undvika missöden vid kommande åkerbruksarbeten.

Ofta har Göran haft fyra, fem vipor men aldrig sett mer än ett enda bo. Avslutningsvis konstaterar han: ”Ja, vipornas läten på våren, det slår verkligen det mesta!”

Hur kan vi hejda vipans försvinnande?

Under en seminariedag i Hässleholm hösten 2008, om det öppna landskapet, lyssnade jag till olika föredragshållare med olika infallsvinkel på det biologiska livet i 2000-talets jordbruk. En av dem var Åke Berg från Uppsala, varifrån han försöker sprida kunskap om framförallt odlingslandskapets fåglar. Han jobbar på Centrum för biologisk mångfald. Jag tog senare kontakt med honom om vipans och spovens allt mer minskande populationer, inte minst i en skogsbygd som vår. Åke gav mig följande upplysningar och råd om tofsvipans situation och om hur man skulle kunna gynna arten.

”Tofsvipan tror jag är den enklare av de två att gynna. Dels finns den fortfarande i de flesta områden och brukar öka i antal, t.ex. vid restaureringar av strandängar. Några faktorer är av betydelse för tofsvipans förekomst. Den föredrar öppna marker och undviker små områden insprängda i skogen. På samma sätt undviker den att lägga boet intill åkerkanter och även enstaka träd och stolpar. Bon nära dessa prederas också oftare än bon på längre avstånd från utkiksposter. Röjningar och restaureringar är alltså bra ur denna synpunkt.

En mycket viktig faktor för tofsvipan är att det är blött, gärna översvämmat, på våren. Många bestånd fluktuerar i antal mellan åren ofta beroende på skillnader i vårflodens omfattning mellan år. Om man har möjlighet att dämna mindre områden attraherar detta tofsvipor, som inte är lika ortstrogna som storspovar. För att översvämnarna skall vara attraktiva så krävs det också områden med kort vegetation eller ingen vegetation alls. Områden med kort vegetation kan vara betade strandängar, områden utan vegetation kan vara plöjen eller ännu bättre trädor utan eller med gles vegetation. Problemet med plöjen som sås på våren är att det lockar häckande vipor, som sedan får sina bon förstörda under vårbruket. Anläggande av trädor med kort vegetation (årlig harvning eller liknande) i anslutning till blöt mark är ett bra sätt att locka tofsvipor. Sammanfattningsvis behövs alltså öppna marker, översvämningsområden eller blöt mark och fält utan eller med kort vegetation. I ert fall tror jag att områden med kort vegetation kan vara en faktor som saknas, om det finns plaster med blöta partier. Tofsvipan är heller inte så arealkrävande (revir på något enstaka hektar), vilket gör att många platser med små över-

svämningar och/eller ängar kan vara lämpliga för arten. Just ängsmark är också i vissa områden viktiga för ungarnas överlevnad, eftersom de ofta häckar på åkrar som inte är lämpliga för födosökande ungar på försommaren.”

Vipeväta vid Nisse Nilssons i Flinka

Informativa artfaktablad

Ett samarbete mellan Hushållningssällskapet och Sveriges Ornitologiska Förening (SOF) har under senaste årtiondet bland annat resulterat i framtagandet av ett antal förnämliga faktablad om olika fåglar i jordbrukslandskapet. Här under återges stora delar av informationen om just tofsvipan:

Säkra boplatser

Tofsvipan föredrar häckningsplatser i det öppna landskapet på välhävda strandängar samt på åkermark med vårsäd. Fri sikt ger möjlighet att tidigt upptäcka fiender. Tofsvipor häckar ofta tillsammans i lösa kolonier och genom ”grannsamverkan” uppträder de aggressivt och motar bort inkräktare.

Föda

I rena åkerlandskap föredrar viporna boplatser intill någon våtmark eller fuktiga svackor där grödan har svårt att växa till sig. Här hittar viporna och deras ungar föda i form av daggmaskar och allehanda småkryp. Den periodvis intensiva bearbetningen av åkermark med harvning, sådd och vältning har emellertid ofta en förödande effekt på häckningsframgången.

Hot

Tofsvipan minskar i de flesta av sina häckningsmiljöer. Läget är dock allvarligast på åkermark.

De största hoten är:

- Våtmarksdikning
- Ökad omfattning av vall, höstsådda grödor, tätvuxna trädor, trädplantering eller otillräckligt hävdade strandängar.
- Intensiv bearbetning av åkermark.
- Storskaligt åkerbruk utan intilliggande våtmarker.
- Effektivare dränering som minskar tillgång på fuktiga svackor på åkermark.

Åtgärder

Tofsvipan gynnas av åtgärder som skapar öppna miljöer med fri sikt, kort eller ingen vegetation och hög markfuktighet.

Viktiga åtgärder är:

- Återskapa, nyanlägg och skydda våtmarker intill åkermark. Även mindre områden längs åkerkanter kan erbjuda goda miljöer vid födosök.
- Hävda strandängar med måttligt bete eller slåtter samt efterbete.
- Bevåra fuktiga svackor på åkermark där grödan har svårt att växa till sig. Lagg gärna blöta åkrar i träda eller odla vall, hellre än att dika ut dem.

- Försök att minimera antalet skötselåtgärder som harvning och putsning under ruvningsperioden (ca 28 dagar på ägg). Försök att genomföra alla nödvändiga insatser inom en vecka för att öka möjligheterna för framgångsrika omhäckningar.
- Markera boplatser som då är lättare att undvika vid senare insatser med maskiner.
- Öka andelen vårsådda grödor. Förkärleken för lågt bevuxna eller vegetationsfattiga områden gör att de högsta tätheterna av häckande vipor hittas på vårsådda grödor. Vårsådda grödor ger särskild nytta intill betesmark eller någon våtmark.
- Plöjningsfri odling ökar mängden föda som exempelvis daggmask.

Gräsmarker i Höjeholm, en gammal viplokal

Hur kan tofsvipan hitta sin nisch i skogsbygden?

Som inledningsvis nämndes hör tofsvipan till en av älsklingsfåglarna i skogsbygdens odlingslandskap. Kanske i konkurrens med storspöven och dess drillar. Att uppleva hur denna förut mycket vanliga, stämningssgivande fågelart blir allt mer fåtalig känns som något av en tragedi. Jag tror vi är många som skulle vilja satsa en slant för att ge tillbaks något av den hegemoni som tofsvipan en gång ägde – inte minst här i skogsbygden!

En förutsättning för detta är utom all tvivel den att man måste få de ännu kvarvarande lantbrukarna att engagera sig i frågan. Det kan behövas skapandet av våtmarker, det kan behövas uppbrytande av vallar för att skapa nysådd mark (kanske lagd i träda). Man kan säkert skapa en ”tofsvipekultur” som tar stor hänsyn till artens fortlevnad. Varför inte?

Janne Johansson

Vem ansvarar för knäroten?

Att vi lever i en förändringens värld undgår väl ingen. Detta gäller även inom naturen och inte minst inom skogsbruket. Under många år står träden på samma plats, växer till. Röjningar, gallringar genomförs. Men så en dag är plötsligt nästan alla träd borttagna och fram lyser ett hygge man aldrig tidigare sett.

Skogen är ju en plats för inte bara härliga, märkliga, lika och olikformade träd utan även för ett myller av olika djur och växter. En del av oss är duktiga på att identifiera fåglarna. Det kan vara kungsfågeln i de täta granpälsarna, det kan vara den svirrande grönsångaren eller skogsduvan med sitt energiska, korta hoande i bokskogen. Det kryllande livet med skalbaggar, skinnbaggar, myror, mångfotingar, gråsuggor... är ett liv man från och till ramlar över, ett liv man kanske har svårigheter med att sortera i arter och släkten.

Svampar, mossor och kärlväxter av olika slag har förstås också sin hemvist i våra skogar. Det kan gälla arter som björk-, klot- och klockpyrola, det kan vara linnean som hos oss i nordvästskåne endast sparsamt finner sig tillrätta. En annan skogsväxt är orkidén knärot, *Goodyera repens*. I Alcedo 2008:1 redogjorde Zigge för en inventering av "gammelskogsarter", med vilket han åsyftade just kärlväxter som pyrolor och orkidéer som kräver miljöer med lång kontinuitet. Knäroten finns i dagsläget på ett 30-tal lokaler i kommunen, men i flertalet fall tycks den vara starkt hotad av framförallt skogsbrukets användande av "trakthyggesbruket", av att ta upp hyggen som mycket starkt förändrar tidigare förhållande för inte minst växtlivet.

Arbetet med att uppmärksamma hotade arter i skogsbruket fick en påtaglig skjuts efter det att en ny skogsvårdslag kom att gälla efter 1979. Ett flertal böcker om fauna- och floravård kom också att utarbetas och 1984 kom boken *Floravård i skogsbruket* att ges ut. Många hotade och/eller sällsynta kärlväxter beskrevs i denna.

Om vi nu här fokuserar på knärot kan vi citera några rader ur den nyssnämnda publikationen: "Knäroten är synnerligen känslig för radikal förändring av ståndor-

ten, vilket synes ha samband med rotsystemets, dvs. svampens känslighet för uttorkning. Om arten är hotad är dock oklart."

Tar man sen steget fram till 2010 finner man att knäroten i den nationella bedömning som görs för den s.k. "rödlistan" nu har medtagits under kategorin "NT", nära hotad. Denna beteckning är liktydig med de förut nyttjade orden "Hänsynskrävande" och "Missgynnad". På Artdatabankens hemsida finns dessutom ett artfaktablad för knäroten. Här konstaterar man att "knärot har minskat och kommer även fortsättningsvis minska på grund av ett **alltför intensivt skogsbruk**."

Knäroten som exempel

Jag tänkte i denna korta blänkare bara ta upp knäroten som ett exempel på en växtart som helt klart starkt missgynnas av dagens skogsbruk. Hur kan man och vad bör man göra för att gynna densamma i det praktiska skogsbruket? Går det över huvud att på sikt rädda arten från försvinnande i vår del av Sverige. Vi har väl redan sett att flera lokaler vars trädbestånd totalavverkats på traditionellt sätt också tycks ha förlorat sina vita, vackra orkidéer på köpet.

Under en exkursion till Svenskemyr den 3 april kom vi förbi flygfältet i Björnholm (Fagerhult) och åkte längs den gamla kungsleden mot Småland. Några ganska nya hyggen mötte plötsligt blicken. Trädrensad skogsmark finns nu norr om den gamla vägen, där det tidigare på sina håll funnits rikligt med just knärotsrosetter. Söder om vägen finns däremot fortfarande kvar ett olikåldrigt trädbestånd, där man efter lite letande kan hitta den i våra trakter allt sällsyntare orkidén.

1999 kom en ny skogsvårdslag (SVL).

I dess 30 § med rubriken "Hänsyn till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen" står det under *Föreskrifter* bl.a. en allmän formulering med följande lydelse: "Hänsynen till naturvårdens intressen skall utformas så, att den biologiska mångfalden gynnas så mycket som möjligt."

Kort därefter ger man följande *Allmänna råd*: "Kraven på hänsyn kan innebära att produktiva områden av liten ekonomisk betydelse undantas från skogsbruksåtgärder, t.ex. föryngringsavverkning. Som sådana områden kan i normalfallen – beroende på virkesvärdet – anses skogsmark upp till 0,5 – 1,0 hektars storlek."

Det är väl helt klart att en myndighet som Skogsstyrelsen, som en av sina uppgifter, ska anstränga sig för att skydda, förstärka, förbättra situationen för framförallt skogens hotade djur- och växtliv. Något längre fram i lagtexten finner vi följande formule-

ringar: ”Skador till följd av skogsbruksåtgärder skall undvikas eller begränsas för växt- och djurarter som enligt Statens naturvårdsverk är akut hotade, sårbara, sällsynta eller hänsynskrävande (= Nära hotad). Detsamma gäller för växt- och djurarter som är ovanliga inom regionen.”

Hur väl eller mindre väl dessa lagtexter, anvisningar efterlevs är en helt annan fråga, men en berättigad sådan. Om statens egen högra hand, Skogsstyrelsen, verkligen anstränger sig för att göra vad man kan kräva av den i detta fall kan givetvis inte besvaras utan fördjupad insikt. Men för att sköta sin uppgift och sin rådgivningsplikt i detta sammanhang måste man onekligen vara både kunnig och uppdaterad på var skyddsvärda, hotade arter förekommer.

Vem har ansvaret för att knäroten överlever in i framtiden i vår del av Sverige... Är det markägarna, är det vi ideella naturvårdare eller är det myndigheter på olika nivåer. Förhoppningsvis kan några intervjuer med nyckelpersoner på just Skogsstyrelsen i vår del av landet ge oss mer kött på benen i en kommande, längre artikel.

Knärotslokaler försvinner en efter en. Bryr vi oss överhuvud? På något vis måste vi alla bredda vårt framtida engagemang!

Janne Johansson

Foton: Perry Vigelsbo

Reflektioner från en cykelsadel

Fredagen den tjugosjunde maj. Har vandrat runt stora Lärkesholmssjön tillsammans med ett trevligt gäng fyror från Bering och Mården. Vi såg på närhåll grönsångaren vibrerande drilla fram sin låt. Kabblekan stod gul borta vid 108:an. Och fikat sitter aldrig så bra som vid Källstorp, vid fornåkrarna, där vid alla rösena, vid stensträngarna.

För ovanlighetens skull hade jag tagit cykeln upp till strövområdet. Under trampan det hem tog jag ”vägen” under, förbi, upp till Skåneporten. Nästan en vetenskap att hitta fram. Jag bestämde mig då för att göra en liten artikel kring cykeln, Lärkesholm och möjligheten att ta sig dit med livet i behåll.

Att säga en sak, att mena något annat? Vilken kommun med självaktning vågar säga att man struntar i att man *inte* kan ta sig till det näraliggande natur- och kulturområdet per cykel? Skulle någon ledande politiker eller tjänsteman våga säga detta? Och ändå vågar jag påstå att de verkliga förhållandena entydigt visar på att varken myndigheter på kommunal eller statlig nivå bryr sig om huruvida man kan ta sig trafiksäkert till Lärkesholmsområdet – per cykel, alltså!

Den moderna motorvägen genom kommunen stod färdig 2004. I runda tal blev nog prislappen kring 1 miljard kronor. Tusen miljoner riksdaler. Ganska mycket pengar. När motorvägen kom att förläggas i området mellan Lärkesholmssjöarna och Hjärmsjön/

Åsljungasjön innebar detta att den lilla grusvägen mot Lärkesholm, upp förbi Östra Spångs f.d. skolhem, blev abrupt avklippt. Istället blev här platsen för korsningen mellan den nya väg 24 och nya E4, den senare i form av fyrfilig motorväg. Här anlades efter hand en bensinstation, Statoil. Här begåvades vi och resenärerna med McDonalds, Gotteboet och en fiskaffär. Bengts husvagnar står nu uppställda på norra sidan 24:an och nya industritomter färdigställs i intilliggande sluttningar.

Men säger du och jag: vart tog den lilla grusvägen vägen? Nej, hur bär man sig egentligen åt för att nu för tiden ta sig oskadd upp till Lärkesholms rekreativt vänliga naturmarker?

Konsten att passera en motorväg!

Tänk dig! Du är en kommuninvånare som vill nyttja din självägda cykel. Du tar dig till Östra Spångs gamla skolhem, numera ägt av Brännborns AB. Skällande hundar på ett hundgymnasium. Du rullar vidare mot tätortens kommande centrum, Skåneporten. Uppe snett till vänster ligger *Fisk & Vilt*, vägen mot Ånalt går strax därefter också till vänster men istället arbetar vi oss upp till det som våra bilande vänner behöver: bensin, snabbmat och godis till reapris! Eller med andra ord: Statoil, McDonalds och Gotteboet.

Som vilsen, halvupplöst cyklist undrar jag nu vart jag ska ta vägen. Någon skylt till naturområdet Lärkesholm hittar jag förstås inte. Men borta till höger, intill McDonalds drive-in, där syns stora takförsedda upplysningsplank. Jag beger mig dit. Här finns det nog information om Lärkesholmsområdet.

Välkommen till Skåne och rastplats Skåneporten.

Det är Trafikverket som informerar. Det är ”Sevärdheter i Skåne Nordväst” som utanonseras. Kullaberg, Söderåsen m fl ... Längst ned finns bilder från Ingeborrarps och Drakabyggets numera nedlagda konsthall. Jag går och tittar på plankets baksida. Här hälsas jag ”Välkommen till Örkelljunga kommun”, men det är synd att säga att rekla-

men är specielltklatschig. Bild på lejonen vid COOP, på golfbanan, på kyrkoruinen och Ingeborrarpsgården, på utsikten från Åsljungaklint, en vacker sjöbild (Värsjön) och så lite kring namnet Örkelljunga. Men var finns Lärkesholm och var finns cykelvägen dit?

Tänk så dum man kan vara. Skåneporten är ju en samlingsplats för bilar. Inte ett informationsställe om Örkelljungas natur riktad till kringflackande cyklister! Eller bilister för den delen. Konstigt att jag inte fattat det från början. Men här ska väl, har jag liksom kvar i mitt bakhuvud, finnas en möjlig passageväg för gående och cyklister att ta sig in i Lärkesholmsområdet utan att riskera livet i den stora rondellen över motorvägen. Ska det väl finnas...

Konsten att hitta själva cykelvägen!

En motorväg som har kostat en miljard. En motorväg som har spolierat en gammal fin grusväg för Örkelljungaborna upp till Lärkesholm. Nog är det väl otänkbart att planerare av kommunalt och statligt stuk missat att skapa en rimlig alternativ väg för den cykelburne (el. gående/springande) Lärkesholmsfararen? Det ska, det måste finnas.

OK, jag spelar lite. Jag vet att det **finns** en möjlig, märkelig väg ned, upp, ned, upp och under och förbi. Jag vet ju. Om du vill hänga med så tar vi cyklarna förbi den asfaltera-

de rastslingan som finns nära informationsplanket. I bortändan finns det stängselgenomgångar där vi kan leda över våra cyklar och ta oss nedför den ganska branta sluttningen, ned mot Lärkesholmsån.

Nu vidtar en något märkelig gång- och cykelfärd. Först ett par hundrameter *nedförslut* längs motorvägsnätet i riktning Helsingborg. Därefter passerar man under hela motorvägen via bron, parallellt med ån. För att så ta sig den mödosamma vägen *uppför* sluttningen längs den andra sidans viltstängsel, nu i motsatt riktning. Den snart omärkbara ”vägen” blir mer och mer beväxt med gräs, allehanda örter och mindre trädplanter. Trängseln och slitaget på denna ofärdiga cykelväg är milt talat minimal!

Men man får passa på att botanisera. Kraftig växt av kanadensiskt gullris avlöses stundtals av lupiner. Bladrossetter med stånds och vägtistel. Någon vackert gulblommig blodrot och vitblommig stenmåra. Och visst är det väl en pepparrot som slagit fäste? Annars är det oftast gräs som fyller ut och växer över cykelvägen...

Efter att ha tagit sig upp i jämnhöjd med rondellen en bit bort går trampandet, ledandet av cykeln drastiskt nedåt, ned till den tunnel som en bit bort tvärrar den nya väg 24 – via en ganska stenskärvrik plåtundergång. Nu börjar jag dock bli ordentligt trött på denna ”motocrossaktiga” cykelled och fortsätter klart frustrerad på den nyttillkomna uppförsslänten mot mitt ”mål”, anslutningen till den *gamla* lilla grusvägen mot Lärkesholm. Även denna gamla väg börjar växa igen och innan vi stöter på bilvägen in i Lärkesholmsområdet finns en effektiv vägbom rakt över leden. Man får ny motion, hoppa av, böja sig inunder, böja ned, dra förbi cykeln.

Med livet i behåll - kanske det!

När jag under denna test av möjligheten att oskadd ta sig från Hundgymnasiet över Skåneporten till Knättesholm på Lärkesholmssidan ska transportera mig själv tillbaka så väljer jag denna gång istället den mer tillrättalagda bilvägen. Från det vackra huset Knättesholm cyklar jag den ganska nygjorda, granomgärdade vägen ut till nya väg 24.

En häftig färst får mig att sakta in. Rälsliknande järmband ska få klövvilt att retirera, välja en annan färdriktning. Själv tassar jag med cykeln i hand över den påkomna ojämnheten. Nu ska jag bara cykla den mycket kortare sträckan upp till jätterondellen, över in mot Skåneporten och vidare vinkla av mot Östra Spångs f.d. skolhem. Och visst går detta bra. Asfalt, breda ytor. Det hinner komma personbilar och några lastbilar, långträdare. När jag ska cykla in i rondellen märker jag dock att utrymmet nog inte

*Ska man cykla närmsta
vägen blir det med livet
som insats*

helt är anpassat till vid-sidan-cyklande cyklister. Tittar mig lite ängsligt bakåt. När jag ska cykla filkörning in till Statoil, McDonald's och Gotteboet blir jag nästan än mer på min vakt. Tempot i asfaltsvärlden är inte alltid ett cykeltempo.

Lyckligt, kan man säga, trampar benen lite mer avslappnat ner på asfaltsvägen mot skolhemmet. Visst skulle det bevisas! Man kan ju ta sig till Lärkesholm på minst två sätt... om man nu ska tanger eller genomkorsa vårt nya centrum, Skåneporten: antingen längs en alltmer igenväxande "cykelväg" längs viltstängslet på ömse sidor motorvägen eller längs den nya väg 24 tvärs genom rondellen rakt över motorvägen. Det är bara att välja!

Kanske kommunstyrelsen skulle lägga sitt nästa sammanträde ute i det fria, uppe mellan sjöarna i Lärkesholm. Och som uppvärmning genomföra en obligatorisk cykelfärd passerande hundgymnasiet, Skåneporten, Knättesholm... Alltid kan man lära sig något. Om man orkar fram och har lyckan att överleva.

Janne Johansson

Hallands Väderö – naturen och historien

Lagom till jul i fjol utkom en bok om ett av våra käraste och mest spännande utflyktsmål. Urban Ekstams medryckande text och Nils Forsheds underbara illustrationer ger en mångsidig bild av ön, dess natur och dess historia. Ett besök på Hallands Väderö har nästan varje år varit med på vårt exkursionsprogram. Såväl bister vintertid med snödrev och havsfågel, ljuvlig vår med blomprakt och fågelsång som i högsommarvärme med bad och björnbär. Varje besök har gett nya upplevelser och upptäckter. Efter att ha läst boken blir nästa besök än mer givande. Både nya upptäckter att göra och att se det redan välkända med nya ögon.

Väderöns historia är lång och växlingsrik. Namnet är belagt redan omkring år 1026 i en dikt av den norske vikingahövdingen Hårek från Thjotta. Men redan dess förinnan var vattnen kring Väderön viktiga. Redan på 700-talet fanns en försvarsorganisation som med vårdkasar som kunde varna för ankommande ofärd. På Väderön finns rester av två sådana vårdkasar. Platsen för det mytomspunna slaget vid Svolder år 1000 mellan de tre kungarna Olav Tryggvason, Sven Tveskägg och Olof Skötkonung har länge varit omtvistad. Men i boken redovisas en intressant forskning i bland annat isländska källor som placerar slaget strax söder om ön, i Skäldervikens mynning.

Vidare belyses ön på ett fängslande sätt ända från det att den steg ur havet på seneglacial tid, genom sten- och bronsålder, den medeltida sillboomen till den mera sentida jordbruks- och betesdriften. I söder kan man fortfarande se de sillagropar där de enorma fångsterna togs omhand. Kulten kring Sankta Thora, förhållandena under den danska kronan och senare kyrkan ger kunskap om hur ön har brukats och bakgrund till att naturen formats på sitt speciella sätt.

Floran och faunan skildras i fylliga kapitel kring skogarna, hedarna, våtmarkerna, havsstränderna och bottnarna. Även den rika björnbärsfloran behandlas i eget kapitel. Man serveras mycken och lättillgänglig kunskap om ekens och bokens ekologi, om svampar och insekter i död och döende ved, om häckfåglarna, de gamla flädrarna, om sälarna. Det finns nog ingen aspekt man förbigått. Boken kan beställas på www.hallandsvarero.se.

Zigge

Julpristävlingen

Det gläder mig att så många uppskattade den anspråkslösa hjärngymnastiken. Tydligt en välbehövlig avkoppling mellan julbordet och TV-soffan. Det var ytterst stimulerande att konstruera texten som till över 43% (!) består av olika växtnamn och jag hoppas att lösandet varit lika givande. 13 insända lösningar betraktar jag som ett gott resultat.

Texten innehåller minst 114 olika svenska växtnamn. Dock erkänns det att stavning och grammatik skruvats något för att kunna klämma in några av arterna, vilket också påpekats av någon. Märkligt nog, hade jag bara lyckats väva in 112 arter. En eloge till Jörgen Zachau som dessutom hittade **kat** och till Görtie Almén, Gunnel Petersson och Erik Torkelsson för **kers**. Elmans franska bildning bidrog också med **aneth** (dill). Förutom detta var Elmans ensamma om **galenia**, Görtie Almén om **iva** och Börje Svensson om **tarald**, och **tef**.

En art, **solvän**, undgick helt upptäckt. Många har hittat **ek**, men inte **vinterek**, **blåra** men inte **isblåra**. Det finns fler sådana exempel. Bara ett av alternativen har räknats. Har man bara hittat delnamnet ger det bonus. Flest arter, 101 (+1) st, hittade Börje Svensson, som har ett bokpris att hämta. Därefter kom Görtie Almén med 100 (+2) och Evy och Lars Schale med 91 (+5).

Blåsippa. Foto: Perry Vigelsbo

Här kommer arterna i den ordning de uppträder i texten:

al, åkerviol, malva, marviol, vårtåtel, te, vin, vinterek, lin, ärenpris, majs, harklöver, beta, rova, kat, lind, en, ris, narv, vårsköna, ag, galenia, vattenbläddra, gulreseda, bok, solvän, mandel, arun, gängel, ormtunga, norna, iva, hästsvans, ruta, dill, renfana, solvända, fotblad, brunskära, ask, rast, stockros, jordgubbe, tef, draba, lärk, knärot, stensöta, ryl, pil, nate, hägg, lins, tång, strandvallmo, tall, asp, äppelros, fetknopp, päron, anis, pion, tusen-

sköna, pors, klätt, idegran, gran, topplösa, selleri, säv, ven, andmat, aster, mattram, ängsklocka, kanel, åkanna, kanna, dådra, natt och dag, spelt, klynne, klynnetåg, kål, lönn, sandvita, källarv, ormbär, lav, lavendel, måbär, arnika, isblåra, spetsmossa, ögontröst, glasört, mjölke, rättika, alm, stenmåra, tok, harris, kers, slån, tarald, torta, alvararv, tomat, vårärt, fjällbrud, kalla, vass, vägsenap, ärtä.

Zigge

Styrelsen

Örkelljungabygdens Natur krets av NF

Ordförande	Patric Carlsson, Harbäckshult 1654, 286 91 Örkelljunga, 070-744 35 50, carlsson_patric@yahoo.com
Vice ordförande	Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örkelljunga, 0435-522 32, leif.sigbo@telia.com
Kassör	Björn Herrlund, Ekorstigen 3, 286 35 Örkelljunga, 0435-527 64, bjornherrlund@gmail.com
Sekreterare	Eva Persson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga, 0708-30 14 27, evahenny@hotmail.se
Ledamot	Janne Johansson, Ingas väg 7, Ö. Ringarp, 286 91 Örkelljunga, 0435-501 31, janne_ringarp@telia.com
Ledamot	Christer Sandén, Bladvägen 2, 286 72 Åsljunga, 0435-46 05 38, christer.sanden@orkelljunga.com

Medlemsavgifter för år 2011

295 kr	Medlem i Naturskyddsförening (NF), Naturskyddsföreningen i Skåne och Örkelljungabygdens Natur. Du får tidningen "Sveriges Natur" i färg, med normalt sex nummer per år och med en upplaga på 200 000 samt Alcedo tre gånger per år.
365 kr	Familjemedlemskap i NF (fritt antal medlemmar på samma adress).
130 kr	Lokal medlem i Örkelljungabygdens Natur. Vilket innebär att medlemsavgiften täcker framtagningen och distributionen av tidningen Alcedo tre gånger per år. Bankgiro nr 617-8792.

Har du e-post eller tillgång till Internet, finns stora möjligheter till ytterligare information. Skicka ett brev till info@naturskyddsforeningen.se och fråga vad de kan erbjuda!

Studiefrämjandet är det studieförbund som vi i Naturskyddsföreningen utnyttjar vid anordnande av studiecirklar. Lokalavdelning har tidigare funnits i Ängelholm och därifrån har vi fått stöd till täckandet av föredragskostnader samt till tryckandet av exempelvis denna medlemstidning.

www.orkelljunganatur.se

